

Energingoms ir išmintingoms tinklalaidės

Friends and Fiction moterims:

*Mary Kay Andrews, Kristin Harmel,
Kristy Woodson Harvey ir Meg Walker*

Ir tarė upė: įsivaizduok viską, ką tik pajėgi
įsivaizduoti, ir eik toliau...

MARY OLIVER

1 SKYRIUS

Ne per seniausiai ir ne per toliausiai kitados buvo ir tēbēra su mumis viena nematoma vieta. Ir jeigu gimei tat žinodama, tikrai rasi kelią per girią, nuvesiantį prie mirguliuojančių durų, už kurių ir yra tik tau skirta šalis.

HAZEL MERSEY LINDEN, 1939

1940 m. spalio Binsis, Oksfordšyras

Ant raudono pledo prie upės šešiametė Flora Li Linden pabunda viena, virš jos mėlynas dangaus skliautas, aplinkui čiulba paukščiai. *Kažkas pašaukė mane vardu?* Ji žvalgosi į žalias platybes, į putotus ribuliuojančius Temzės vandenį, kone išsiliejančius iš krantų, nešančius į jūrą viską ir visus, kas tik išdrįsta įžengti į jų srautą.

Upė teka Oksfordo link, kur po bokštais bokšteliais, serginčiais akmenimis grįstus skersgatvius, studentai skuba į paskaitas ir iš jų. Paskui jos vandenys ima vingiuoti vis labiau įsibėgėdami, skalaudami akmenines Anglijos sienas ir šliužų kameras, kol pasiekia Londoną, kur ant miesto gatvių krinta bombos,

paversdamos griuvėsiais viską, kur į upę žyra degančių katedrų bei namų žarijos ir pelenai.

Ar tikrai kas pašaukė mane vardu? Flora atsisėdusi trina akis. Ji nėra visai viena. Turi savo pliušinį meškiuką. Vyresnioji sesutė Heizelė daug kartų sakė, kad šitie miškai priklauso joms, kad toji šešėliuota laukymė ir saulės nutvieksti klanai, kur medžių skliautas plačiai prasiskiria, skirtas tik dviem sesėms, sukurtas tik joms.

Atsistojusi ji atsargiai žengia arčiau upės. Heizelė daugiau nesutinka eiti su Flora į Kuždesių girią, tad kas jai belieka, jei-gu ne eiti vienai? Giria jos! – nevalia apleisti spindinčios pilies ir šaltekšnių giraitės, vikruolių voverių ir siūruojančių medžių.

Heizelė pasakojo Florai, kad šviesos blyksniai upės paviršiuje – tai žvaigždės ir galaktikos, skubančios susitikti su jūra. Heizelė prisakė jai šiukštu *nepasiversti* upe, kaip kad jiedvi pasiversdavo kitais miško padarais, taip pat Florai nevalia gerti iš upės. Jeigu taip padarys, buvo pasakyta jai, ji niekada neberas kelio atgal nei pas mamą, nei pas Braidę ir jų šiltą namuką tarp viržynų.

Nuostabioji upė buvo – kaip ir obuolys Biblijoje – uždrausta.

Bet Flora netiki, kad gražuolė žvaigždėta upė gali būti pavo-jinga. Ji suspaudžia nudryžusią gauruotą Berio letenėlę ir dar žengteli prie sraujymės sujaudinta savo drąsumo. Niekas neži-no, kas jai gali nutikti per šį nuotykį ar kuo ji gali pavirsti.

Netoliese miške girdi balsą, pažįstamą, bet Flora jo neklau-so. Kelias čia vedė pro mirguliuojančias duris, bet Heizelė, per daug užsiėmusi, jų nematė. Upė yra Floros pašnekovė, jos drau-gė; jausdama šį artumą, ji slinko vis arčiau krašto.

Heizelė niekada nenori apsimesti triušiu, todėl šiandien ji ir nusprendė. Flora bus triušiu.

Ji žiūri žemyn į sraunų vandenį ieškodama žvaigždžių, bet po juo mato tik dumblą ir sąnašas, upės nugludintus akmenis. Jos guminiai batai slysteli toj vietoj, kur nurudusi spalio žolė virsta purvyne, ir nučiuožia šlapiu nuolydžiu. Klestelėjusi ant sėdynės, Flora juokiasi.

Tai bent nuotykis!

Kad nenusiristų į ledinį vandenį, ji pirštais kabinasi už šlapios žemės, ir Beris išslysta iš rankos. Ji vejasi jį, nori sugriebti. Jis per arti vandens.

– Viskas gerai, – sako siekdama jo letenos, kartodama sesers žodžius. – Čia mūsų žemė. Kuždesių girioje mes visada saugios.

2 SKYRIUS

1960 m. kovas

Kol nenuėmė apibrizgusio raudono aksomo kaspinėlio, kuriuo buvo surištas pergamento aplankas, Heizelės Linden paskutinė diena Hogano retų knygų knygyne Blumsberyje buvo paprasta kaip ir kiekviena kita diena tvarkant, rūšiuojant ir saugant parduotuvės išskirtines prekes – žinoma, jeigu darbą su rečiausiomis kolekcinėmis knygomis bei literatūros relikvijomis anglų kalba vadinsite paprastu.

Kiekvieną paskutinės darbo dienos smulkmeną Heizelė dėjo si galvon liūdnokai ir net su dramtizmo gaidele. Štai paskutinį kartą padės į lentyną „Hobitą“ su snieguota viršukalne viršelyje...

Paskutinį kartą iš šiltos knygyno prieblandos su oda įrištais tomiais, išrikiuotais šiapus aukštų rifliuoto stiklo vitrinų, atsuktų į Čaringo kryžkelės kelią, jaukiai žvelgs į žvarbią kovo dieną, protarpiais peršniojamą staigių skaidraus lietaus šuorų.

Ant tamsiai žalių sienų, tamsuojančių kone juodai, švytėjo žalvario bra, palenktos virš lentynų. Už kasos kabėjo žymių

autorių portretai juodai lakuotais rėmeliais. Kažkokia mama su dukra, Heizelė vadino jas džeinininkėmis, abi ryškiai raudonais lietpalčiais, teberymojo prie „Puikybės ir prietarų“ leidimo, kurio jos negalėjo įpirkti. Popieriaus, dulkių ir istorijos kvapas maišėsi su saldžiu aromatu pražydintų alyvų, kurias kadaise nukirpo nuo gyvatvorės savo užpakaliniame kieme ir pamerkė į vazą ant prekystalio.

Žiūrėjo į visa tai iš už senutėlio kasos aparato vilkėdama naują „Mary Quant“ kopiją, pirktą gatvės turgelyje Noting Hile; krintantys ant pečių rusvi plaukai šviežiai pakirptais karčiukais mažai panėšėjo į nuotrauką, kurią ji nunešė į saloną. Už akių galvoje jautė lengvą tuksėjimą. Vakar nereikėjo gerti to paskutinio viskio stiklo. (Ją visada pribaidavo paskutinis viskio stiklas.) Tačiau nebuvo apmaudu dėl šito rytinio apdujimo po smagaus vakaro aludėje su bendradarbiais Timu ir Pope. Juodu vakarą šiurpokai pavadino „Heizelės išėjimo šermenimis“.

– Mums tu kaip mirusi, – juokdamasi pareiškė Popė. Po to nuskambėjo tostai, buvo pakelti bokalai už jos įsidarbinimą „Sotheby’s“. Jos naujojo darbo – tarptautinėje retų knygų ir rankraščių anglų kalba komandoje – troško visi, bet jis buvo pasiūlytas Heizelei. Kolegos buvo jai be galo geranoriški, nors pati žinojo, kad jais dėta būtų pažaliavusi iš pavydo.

– Tačiau tu turėsi dirbti su tuo nepakenčiamu lordu Artūru Diksonu, – perdėtai sudrebėjo Timas.

Heizelė papurtė galvą ir draugiškai pliaukštelėjo Timui per petį.

– Maža kaina už galimybę matyti privačias kolekcijas ir dalyvauti Londono aukcionuose.

– Dievaži, su knygynu nepalyginama. Ten daug tvankiau ir vie ni snobai, – paprotino ją Timas. – Mums didžiausias džiaugsmas

šiam darbe, kad visos dienos skirtingos. Galiu pasakyti, jog nepatirsi tokio smagumo kaip su mumis.

– Neabejoju. Bet aš dažnai jus lankysiu. Pažadu. Niekur neišsikeliu, nei iš buto, nei iš miesto.

Popė pasukiojo tarp delnų bokalą.

– Man labiau patiktų atlasų ir žemėlapių skyrius.

– Nenuleisk galvos, – tarė Heizelė. – Gal kada nors ten pakliūsi.

Popė gūžtelėjusi gerokai patraukė iš savo bokalo.

– Tokios kaip aš nepakliūna į „Sotheby’s“, nors nuo pirmos minutės Hogano knygyne žinojau, kas manęs laukia.

– Netiesa, – tarė Heizelė, o tiesa buvo tai, jog jos jausmai pereinant iš Hogano knygyno į „Sotheby’s“ labai dvejopi. Pasirinkdama darbą retų literatūros kolekcijų skyriuje, ji išsižada knygyno ramybės ir jaukumo. Pradėjusi jame dirbti manė užsibūsimanti trumpai, baigusi universitetą užsikabinsianti, kol... kol kas? To nežinojo. Po karo Anglijoje niekas nežinojo, kas bus toliau.

Dabar, paskutinę dieną, ji paliks knygyną ir nuostabius kolegas: senuką savininką Edviną Hoganą ir jo šešiasdešimtmetį sūnų Timą, per ilgai laukiantį, kada galės perimti knygyną. Dar buvo Popė, jauniausia jų, dvidešimt penkerių, dirbanti čia nuo aštuoniolikos metų. Paauglė Popė taip dažnai ateidavo į knygyną ir valandų valandas sklaidydavo senus „Alisos Stebuklų šalyje“ egzempliorius, jog Edvinas pagaliau jai pasakė: arba imi čia dirbti, arba daugiau nesirodui. Tik vėliau Heizelei paaiškėjo, jog Popė ne šiaip sau trindavosi knygyne, – ji neturėjo daugiau kur eiti. Buvo karo našlaitė, jau išaugusi Londono našlaičių mokyklą netoli Hampšyro, miegodavo parkuose arba kas nors iš senųjų

bičiulių kelioms naktims priglausdavo ant sofos. Ji ieškojo darbo, bet niekas nenorėjo duoti jai progos.

Edvinas suteikė naują gyvenimą. Jis išmokė ją to, ko buvo išmokęs visus kitus: ugdyk klientui vertingų ir retų knygų meilę, ir ne tik parduosi knygą, bet ir įgysi ištikimą klientą keliems dešimtmečiams į priekį. Popė darbavosi iš širdies ir dabar gyvena dviejų kambarių bute su dar keturiomis moterimis ir svajoto apie ateitį.

Heizelė visiems trims pažadėjo dažnai užsukti. Šiaip ar taip, jie buvo jai beveik kaip šeima.

– Heizele!

Heizelė pakėlė galvą. Iš galinio kambario, sidabriniu lazdelės antgaliu kaukšėdamas į parketą įprastu savo žingsnio ritmu, atšlubčiojo Edvinas, devyniasdešimt dvejų metų ir kažkodėl atrodantis netgi dar senesnis.

– Gavome kelias naujas siuntas. Prašau jas įforminti ir padėti į seifą.

Edvinas nepripažino jokio ištįžusio sentimentalumo, net paskutinę jos dieną. Bet ji žinojo, kad dygi balta barzda ir primerkto šviesiai melsvos akys slepia minkštą kaip pūkų pagalvę širdį. Ją rodė švelnūs žodžiai, kuriais jis kalbėjo su klientu, priverstu parduoti vertingą Vaildo „Kaip svarbu būti rimtam“ pirmąjį leidimą, būdas, kuriuo jis ištraukė iš gatvės Popę, ašaros, sužibusios akyse, kai į knygyną įpuolė jo proanūkiai, nors jis pikta jiems prisakė: „Kad man nieko neliestumėt savo lipniais pirštais!“

– Tučtuojau, pone.

Tai buvo mėgstamiausia jos darbo dalis: išpakuoti ir kataloguoti pro užpakalines duris atvykusias siuntas. Kiekvieną knygą

ji sutikrindavo su Knygų aukcionų žinynu, įrištu raudona drobe, paskui, traukydama virvutes arba nuplėsdama lipniąją juostelę, išvyniodavo naują lobį. Ir nors čia jau bus paskutinė siunta, kurią ji tvarkys, paskutinis kartas, kai tikėsis rasti ką nors vertingo seno profesoriaus dovanotose dėžėse, „Sotheby’s“ ji galbūt susidurs su retesniais, prabangesniais egzemplioriais. Ji nusišypsojo, ir ją apėmė jaudulys pagalvojus apie naująją darbovietę – didžiausius pasaulyje aukcionų namus.

Nuostoliai ir pelnas. Beveik kiekvienas mitas kalba apie gimimą, mirtį, prisikėlimą. Viena miršta, kita gimsta. Senas darbas. Naujas darbas.

Tu taip dramatizuoji – girdi ji susižavėjusius savo mylimojo Barnabio žodžius.

Ji pastūmė delnu žaliai dažytas duris spustelėdama visada tą pačią vietą. Po penkiolikos metų ten gal jau yra nematomas atspaudas.

Pridulkėjęsio kambario viduryje ant pušinio stalo gulėjo keturi rudo popieriaus paketai, surišti špagatu. Heizelei šita procedūra buvo kaip Kalėdos. Edvinas turėjo nepaprastą gebėjimą aptikti įdomias knygas kitiems dar nespėjus sužinoti, jog tokių esama. „Norint būti tikru knygininku reikia mokslininko proto, žinoti, ko klausti ir kur ieškoti atsakymų.“

Į kairę nuo paketų gulėjo atversta stora, įrišta juoda oda inventorinė knyga. Jos eilutės buvo prirašytos smulkia Edvino rašysena. Heizelei prireikė kone metų, kol iššifravo ją – tas pats kaip mokytis hieroglifų. Kiek reikės laiko kitam darbuotojui, kad perprastų Edviną taip kaip ji?

Įrašų dešinėje buvo du stulpeliai, užpildyti dailiu pačios Heizelės raštu: kokybės ir ID numerio. Ji užrašydavo, kokia

kiekvieno leidinio, patenkančio pro užpakalines duris, būklę, pažymėdavo jį inventoriniu numeriu, tada įdėdavo į seifą, kur tas gulėdavo, kol Edvinas nutardavo, kada ir kur jį išstatyti.

Ji perskaitė sąrašą.

1. Dikenso „Kalėdų giesmė“, pirmas leidimas
2. Ranka rašytas Hemingvėjaus laiškas Ficdžeraldui, 1932
3. Pasirašytas (bet ne pirmas) Tolkinio „Hobito“ leidimas
4. Pirmas Bertrano Raselo „Vakarų filosofijos istorijos“ leidimas su aplanku iš Antrojo pasaulinio karo žemėlapiu
5. Pasirašytas pirmas amerikiečių autorės Pegės Endruz pasakos leidimas su originaliomis Polinos Beinz iliustracijomis

Edvinas dievino originalių knygų iliustracijų medžioklę, nes ilgainiui jų vertė tik augo. Kuo populiariesnė knyga, tuo geidžiamesni kolekcininkams originalūs piešiniai. Ne visada svarbu, ar leidimas pirmas; Timą ypač domino konkrečios knygos kelias. Jis ją vertindavo ne dėl numerio spausdinimo sekoje, o dėl jos istorijos: kas ją laikė rankose, mylėjo arba net kas ją perdavė toliau. Paketas su Beinz piešiniais atrodė intriguojantis, ir Heizelė pasiliko jį pabaigai.

Užsimovusi baltas pirštines, ji pusvalandį katalogavo. Dikensso „Kalėdų giesmės“ drobinis viršelį apačioj dešinėje buvo kiek įplyšęs, o kairys kampas pablukęs. Išskyrus šiuos mažyčius defektus, leidimas buvo puikus ir bus išstatytas rakinamoje stiklo vitrinoje prekybos salėje. Inventorizuotą knygą ji padėjo į šalį. Išskleidė Hemingvėjaus laišką, patikrino, ar nėra dėmių, įdriskimų, palygino parašą su originalu kartotekoje. „Hobitas“: puikios

būklės ir akivaizdžiai laikytas kaip brangi relikvija, o ne kaip skaitoma ir mėgstama knyga. Raselo knyga buvo geras pavyzdys, kaip, po Antrojo pasaulinio karo stingant popieriaus, knygų aplankams buvo panaudojami seni žemėlapiai. Šis buvo Ščeti-no, su aiškiai pažymėtomis trasomis ir keliais, su įspėjimu: „Tik-tai Karo ir Jūrų reikalų ministerijų reikmės“.

Jos mintys nuklydo kitur. Šįvakar juodu su Barnabiu planavo vakarieniauti pas jos mamą, patėvį ir įbrolį. Kaip išsisukti? Nepavyks, Barnabis primins jai, paskui pabučiuos parodydamas, jog yra jos pusėje.

O paskui – laisvė! Prieš naują darbą trys nuostabios atostogų savaitės.

Ji ketino mėgautis būsima dykyste. Galbūt traukiniu nuvažiuos į Škotiją arba keltu nuplauks į Airiją. O gal paspruks į Braitoną ir ten sėdės terasoje su knyga, nieko daugiau neveiks, tik skaitys. Bet aiškiai buvo suplanavusi tik vieną dalyką: savaitės kelionę su Barnabiu į Paryžių. Kelto bilietai nupirkti. Ji gers prašmatnius kokteilius baruose, ne aludėse. Lips į Eifelio bokštą, vaikštinės po Luvrą, reikia tikėtis, pašėlusiai mylėsis viešbučio kambaryje su langais į Tiuilri pusę. Pasitaupiusi įsigijo dvi naujas sukneles, jos dabar kabėjo spintoje laukdamos kelionės.

Pavasaris Paryžiuje.

– Heizele? – nutraukė svajones Timo balsas. Paskutinis paketas tebebuvo neatplėštas. – kažkas tavęs ieško, – sušuko jis.

Tamsiu užpakaliniu koridoriumi nuėjusi į salę rado ten aukštą vyriškį juoda fetro skrybėle ir sulytu lietpalčiu. Šalimais juodaplaukė moteris buvo visa raudona, ir paltas, ir skrybėlaitė.

– Kuo galiu padėti? – paklausė Heizelė.

– Jūsų kolega iš „Foyles“ atsiuntė mane čia ir liepė teirautis jūsų, – tarė vyras. – Galbūt žinote apie 1928 metų privatų Odeno poemų leidimą? Tikiuosi, taip.

– O, Timas visada sako, kad optimizmas – svarbiausia knygy kolekcininko savybė, – ramiai šypsodama pasakė Heizelė.

Ji nusivedė jį į tolimą salės kertę, kur buvo užrakinta ir raudona Odeno poemų knygutė.

Moteris nėjo su juo. Jos jau nebebuvo, kai vyriškis nusipirko knygutę. Ji įdėjo ją į impregnuotą voką.

– Kolekcininkas?

– Ne, – papurtė jis galvą. – Savo meilei. – Jis mostelėjo lango pusėn, už jo Heizelė pamatė su juo buvusią moterį, ji stovėjo atstačiusi veidą saulei. – Įsimylėjusi Odeną, nupirkau vestuvių dienei.

– „Laikas tik tars: ar aš tau nesakiau“, – šypsodama pacitavo Heizelė Odeną.

– Viena mėgstamiausių mano eilučių, – tarė jis. – Tačiau jai labiausiai patinka: „Lai aš būsiu tas, katras myli labiau.“

– Ak, kaip gražu, – pritarė Heizelė. – Linkiu visa ko geriausio.

Kol ji aptarnavo galvą pametusį jaunikį, Edvinas išėjo su reikalais, o Timas atsitūpęs ėmė tvarkyti vaikų knygų lentyną, kurią sujaukė be priežiūros paliktas mažylis.

Nespėjus jai grįžti į sandėlį, vėl sučiulbo durų skambutis, ir atsisukusi Heizelė išvydo savo brangiausią draugę Keltę su dukrele Midže, aštuonerių metų nenuorama.

Ji nusišypsojo Midžei. Jos ilgos kojos ir visos kūno dalys rungtyniavo stengdamosi praaugti kitas, kaštoniniai plaukai atkakliai lindo iš kasų kaip ir Keltei kadaise, prieš daug metų, kai Heizelė susipažino su ja per evakuaciją.

Vaizdai dažnai sugrįždavo pas Heizelę šitaip, greitai lyg margaspalviai kolibriai: prisiminimai apie tą rugsėjo dieną, šaltą ir giedrą, kai išrikiuoti vaikai pajudėjo iš Blumsberio į geležinkelio stotį.

– Teta Heizele! – Midžė apglėbė Heizelei juosmenį. – Mama sakė, šiandien „Foyles“ knygyne galėsiu nusipirkti dvi knygas. Dvi!

– Na, smagu girdėti, – tarė Heizelė, palinkdama prie Keltės, ir ta pakštelėjo jai į skruostą.

– Einame iš mokyklos ir pamaniau, kad galime užsukti.

Sodriai žalia suknele smaugtu liemeniu ir lakiniais bateliais, Keltė buvo panašesnė į studentę negu į mamą. Kaštoniniai plaukai plačiu žaliu kaspinu aukštai surišti į uodegą. Vyras gręžiojosi į ją – ir ne po vieną kartą.

Midžė suposi ant pirštų galų.

– Aš einu į galą pasižiūrėti kregždučių ir amazonių, jeigu neleidi nieko liesti, – tarė ji.

– Ne dabar, mažute, – sudraudė Keltė. – Eisime susitikti su tėveliu. – Heizelei pridūrė: – Žinok, tavo kaltė, kad ji pasimaišiusi dėl knygų.

– Mielai prisiimu kaltę.

Heizelė juokais nusilenkė plačiai mostelėdama Midžės pusėn, ši nusijuokė.

– Einam kartu? – viltingai paklausė Keltė.

Heizelė linktelėjo sandėlio pusėn.

– Dar turiu darbo.

– Taip ir maniau. Na, mes tik norėjome tave aplankyti paskutinę darbo dieną Hogano knygyne. Juk negalėjome praeiti pro šalį kaip niekur nieko?

Heizelė pabučiavo krikštaduktei į skruostą ir meiliai timpltelėjo už kasų.

– Iki pasimatymo rytoj? Šįvakar vakarienieniau su mama ir Alesteru.

– Sėkmės, – apkabindama palinkėjo Keltė.

Heizelė išlydėjo jas akimis; Keltė straksinčią pro duris Midžę laikė už rankos. Ją užplūdo meilė ir gailestis. Kaip ji jas mylėjo, bet ir kaip priešinosi minčiai turėti savo vaiką, savo šeimą... Tačiau dabar prasideda naujas gyvenimas. Pagaliau juodu su Barnabiu kalba apie santuoką.

Priešaky laukia tiek daug gero. Po šitiek praradimų.

Timui tebesidarbuojant salėje, Heizelė grįžo prie paketų užpakaliniame kambaryje. Uždėjo delną ant storo keturkampio paketo. *Paskutinio*, pamanė ir nusijuokė, kad šitaip dramatinizuoja paprastą darbėlį.

Kartoninė dėžė atkeliavo iš Amerikos apklijuota ryškiai raudonais oro pašto ženklais. Nuplėšusi lipnią juostą, Heizelė rado aplanką, surištą raudono aksomo kaspinėliu. Ji visada suprasdavo, kada knyga išsaugota dėl pinigų, o kada – iš meilės. Ši – iš meilės.

Ji patraukė kaspinėlį, ir jis švelniai nukrito.

Su baltomis pirštinėmis ji atidarė aplanką ir jame rado pluoštą ranka nuspalvintų piešinių ant storo akvarelinio popieriaus lapų, perklotų rūkomuoju popieriumi.

Viršutinėje iliustracijoje buvo dvi žavios mergytės, susikibusios rankomis ir bėgančios per tankų skaisčiai žalią mišką, kasos plaikstosi, suknelės išmargintos geltonomis rožytėmis. Dešinėje upė. Fone spindi balta pilis, bokštų viršūnėse plaikstosi raudonos ir žalios vėliavėlės.

Heizelei užgniaužė kvapą. Staiga apėmė svaigulys, nesvarumas. Sprando oda pašiurpo. Pasaulis susitraukė iki iliustracijų pluošto ant pušinio stalo.

Ji prisilenkė arčiau. Kas tai? Kuo šitas piešinys kelia jausmą, tarsi galėtum įkristi į šią sceną, į stebuklingą žemę? Tarp tamsiai žalių lapų ir gumbuotų šakų slėpėsi smulkūs miško padarėliai: burundukai, paukščiai, voverės, drugiai. Mergaites stebėjo pelėda, didžiulė, tupinti ant šakos viršuje.

Heizelė sudrebėjo.

Upė, iš arčiau įsižiūrėjus, žaižaravo lyg ir žvaigždėmis.

Žvaigždėmis...

Žvaigždėta upė.

Heizelė padėjo ant stalo baltomis pirštinėmis apmautas rankas. Neįmanomas daiktas. Žinoma, kad neįmanomas. Ji nusi-fantazuoja. Teatralizuoja. Gali būti ir daugiau įsivaizduojamų šalių su žvaigždėtomis upėmis. Žinoma, gali.

Ji atsargiai pakėlė storą lapų pluoštą ir pažiūrėjo į knygą apačioje. Pegė Endruz. „Kuždesių giria ir Žvaigždėtoji upė“. Viršelyje – žaliai mėlyna iliustracija su bėgančiomis mergaitėmis.

– Negali būti, – tyliai tarė Heizelė. – Ne.

Kuždesių giria buvo jos ir dingusios sesutės Floros. Asmeninė karalystė, gimusi iš jūdviejų svajonių, išgalvotas pasaulis, padėjęs ištverti karo baisumą, vieta, kur galėjai rasti paguodą.

Ją nusinešė upė kartu su Flora.

Pirmą kartą per dvidešimt metų Heizelė apstulbusi garsiai ištarė tos šalies vardą:

– Kuždesių giria.

3 SKYRIUS

1939 m. rugsėjis

Heizelė ir Flora sėdėjo minkštoje žolėje užpakaliniame kieme Blumsberyje. Bute buvo pernelyg tylu, pernelyg nejauku. Radijas išjungtas, nes mama nenorėjo, kad mergaitės išgirstų kokių nors blogų naujienų, o pati vaikščiojo bandydama nuslėpti papurtusius nuo ašarų vokus. Per storą tinkuotą sieną jos girdėdavo, kaip ji verkia, kol užmiega, o gal išvis nemiega.

Tačiau tą popietę jas globė skaisti diena, suteikdama bent valandėlę atokvėpio. Auksiniais, parudavusiais ir raudonais lapais nuklotą žolę supo mūro siena, aukštesnė ir už jų tėtį, kol tas buvo namie. Kiemelis buvo ne didesnis už Heizelės klasę Blumsberio mokykloje. Mergaitės laukė, kol grįš mama iš savo pamainos Karališkojoje savanorių tarnyboje. Mama dukrelėms sakė nė už ką nesėdėsianti be darbo, kai Anglijai jos reikia.

Bombos gali pradėti kristi iš dangaus bet kurią dieną. Mokykloje Heizelė žiūrėdavo išvyniojamame ekrane mėgėjiškus filmus – matydavo nespaltvotus vaizdus, kaip lėktuvai atveria savo

pilvus ir išmeta cilindrus, kurie, nukritę ant žemės, pasėja ugnį ir viską griaua. Heizelė įsivaizdavo, kaip bombos krinta ant jos, ant sesutės, jų namo, mamos – ant viso numylėto Blumsberio.

Kas rytą Heizelė atsibUSDavo gyva ir sveika, tačiau spėliodama, ar tai jau įvyks šiandien. Ar ši diena bus ta, kuriai jos ruošėsi mokykloje, diena, apie kurią išpėjo plakatai ant stulpų Londone, diena, kai vaikai bus išsiųsti į saugias vietas, toli nuo mamų ir namų, nuo visko, ką jos pažinojo ir mylėjo?

Vaikų išvežimo operacija buvo pavadinta „Pied Piper“.

Heizelė girdėjo, kad kai kurios šeimos savo vaikus išsiuntė pas gimines Amerikoje, bet Lindenai neturėjo jokių tetulių ar senelių saugiose vietose. Ji norėjo būti drąsi, bet mintis, kad reikės palikti Blumsberį ir Meklenburgo aikštę, dviejų miegamųjų butą didžiuliam name, apsuptame ovalinio skvero su žibintų apšviečiamais takais, baugino ir neleido miegoti. Jei galų gale iš dangaus ims kristi bombos, nesuprantama, kodėl bus geriau kur nors išvykus. Dangus juk yra visur.

Niekur negalima pasislėpti – prisėlino mintis lyg nekviestas svečias, dažnai aplankanti ramiai sėdint kaip dabar, su miegančia ant kelių Flora.

– Tu per daug klausinėji ir per daug galvoji, – juokdamasis pasakė tėtis žalsva uniforma, stovėdamas priešais Heizelę su Flora. – Neįkyrėkite mamai savo kamantinėjimais. Pataupykite juos mokyklai. Jai užtenka rūpesčių ir be to, kad reikėtų ieškoti atsakymų į neaiškius klausimus.

Pasilenkęs jis pabučiavo Heizelei į kaktą ir meiliai, liūdnam nusišypsojo – jai vienai.

Heizelė linktelėjo apsiašarojusi, bet norėjo sušukti: „Neiš-eik! Jeigu išeisi, viskas žlugs.“ Žinojo, jog taip ir bus.

Bet ji negalėjo nieko sustabdyti, nes lauke nuskardėjo automobilio signalas. Pro aukštą langą jos pamatė, kad prie jų buto paimti tėčio sustojo ilga juoda mašina. Į langų stiklus barbeno šaltas lietus.

Heizelė sugriebė tėčiui už standžios uniforminės rankovės, keturmetė Flora įsikabino jam į kairę koją, tad išeidamas jis gautų išsitempti jas pro namo duris ir marmuriniais laiptais ant šlapio nuo lietaus šaligatvio priešais miesto aikštę. Mama stovėjo už sesučių net nesistengdama nuslėpti verksmo.

– Mergaitės, tėtis *privalo* išeiti!

– Ne, – nė kiek neabejodama pasakė Flora.

Tėtis pasilenkęs paėmė Florą ant rankų – tik šitaip ji paleido jo koją ir dabar prisiglaudė prie kaklo. Jo vešlūs juodi plaukai (už juos turėjo dėkoti airiškai kilmei, kaip sakė jis) buvo paslėpti po žalsvos ir rudos spalvų kepure. Heizelė pavydėjo sesutei, bet buvo per didelė, kad tėtis laikutų ją ant rankų. Užuoat verkusi kaip mama, žodžius krūtinėje ji sušaldė į ledą, sidabrinį ir šaltą, koks viduržiemį aptraukia Apskritojo tvenkinio kraštus Kensingtono soduose.

Atplėšęs Floros rankutes nuo kaklo, tėtis pabučiavo jai į skruostus ir atidavė ją mamai.

– Prižadu sugrįžti pas savo mergaites.

Jis pažiūrėjo į mamą tokiu beviltiškai karštu žvilgsniu, jog Heizelė nejučia panoro, kad kada nors koks vyras ir į ją šitaip žiūrėtų.

– Aš labai jus visas myliu. O jūs būkit gerutės. Padėkite mamai, darykit, kaip ji liepia, ir mes greit pasimatysime. Saugokite viena kitą.

Jo veidas persimainė, lyg po oda būtų visas sudrebėjęs, ir šitai Heizelę išgąsdino labiau negu jo išėjimas.

Jis vėl visas išbučiavo ir išėjo pro duris prižadėjęs sugrįžti, bet jos tada matė jį paskutinį kartą. Per apmokymus RAF užsiregęs lėktuvo variklis atėmė jam gyvybę.

Tai buvo prieš metus. Kai tėtis, užsimetęs ant peties rudą daiktamaišį, uždarė duris, Heizelė, mama ir Flora dar ilgai stovėjo apsikabinusios. Pagaliau mama atsiduso, nusibraukė atbula ranka ašaras.

– Ką gi, mergaitės, laikas dengti stalą. Tuoj vakarienė.

Taigi, pamanė Heizelė, štai kaip mes darome. Apsimetame. Apsimetame, kad viskas gerai, ir toliau vakarieniaujame, gyvename diena po dienos, kol jis grįš. Po savaitės atėjo telegrama, pranešanti apie jo žuvimą, ir nuo tada butas ir pasaulis apsiniaukė, nuščiuvo. Karas po colį artinosi, ir dabar jos jau užuodė jį ore.

Tėčio nebėra amžinai, jų kuprinės sukrautos laukia, ant diržų prikabinotos dujokaukės atrodo kaip kokios bukasnukės pabaisiūkštės. Jas jos gavo mokykloje: Heizelė juodą, o Flora darželinukišką, raudonos ir mėlynos spalvų, su Mikiu Peliuku, kad mažiukai nesibaidytų, bet nieko iš to neišėjo. Vaikai jų bijojo.

Dabar, užpakaliniame kieme su Flora, Heizelė nenorėjo galvoti apie išvykimą, bet, aišku, nieko kito galvoti neįstengė.

– Pasek man pasaką, – tarė sesutė, pabudusi ir rąžydamosi, arčiau glausdamasi prie Heizelės, tvirtai suspausdama po pažastimi meškiuką. Flora buvo tokia miela su savo šviesiais plaukais, didelėmis rudomis akimis ir ilgomis blakstienomis, užsirietusiomis vos ne iki antakių. Nosytė ir skruostai strazdanoti. Ir ryškus apgamas ant riešo vidinės pusės. Heizelei ruda dėmelė panaši į triušio ausis, mamai – į drugelio sparnelius, o tėčiui – į angelo sparnus. Mama kartą sakė Heizelei, jog jos močiutė turėjo tokį patį apgamą, jis yra paveldėta dovana, o ne gamtos

klaida. Tą vakarą, užsidariusi vonios kambaryje, Heizelė apžiūrėjo savo kūną, kiek galėjo pasiekti akimis, irgi ieškodama kokios paveldėtos dovanos. Nerado nieko.

Dabar kiekvieną popietę Heizelė būdavo paliekama prižiūrėti sesutės, jai tat visai patiko, nes buvo lengva. Sunku buvo prigalvoti vis naujų pasakų.

Užpakaliniame kieme žydėjo vasaros pabaigos spalvų gėlės. Rugiagėlės ir laukinės morkos nulinko prie žemės, o salotų krašteliai mamos daržiuke parudavo. Rožių kerai barstė rausvus ir raudonus žiedlapius palei mūro tvorą, iš trijų šonų skiriančią jų kiemą nuo kaimynų. Heizelė giliai įkvėpė jausdama, kaip veržiasi lauk viduje augantys žodžiai.

– Ne per seniausiai ir ne per toliausiai kitados buvo ir tebėra nematoma vieta, esanti čia pat šalia mūsų.

Flora patenkinta nusijuokė. Pasakos Florą ramindavo: klausydamasi Heizelės, sesutė sėdėdavo tyliai, joje nustodavo pulsuoti energija, šiaip neleidžianti nustygti vienoj vietoj. Pasakos Florai buvo vaistas nuo sielvarto ir bemiegių naktų, krūpčiojimo pasigirdus menkiausiam garsui, ne tik sirenai. *Šitaip* galima įveikti baimę.

– Nematoma ir šalia mūsų? – švepluodama perklausė penkiametė Flora.

– Taip, šalia mūsų ir – sunku patikėti – tuo pačiu metu kitur.

Heizelė staiga suvokė: niekas už jas nenuspręs, kur joms būti, kol karas baigsis. Ji pati nuspręs. Tačiau dar mažai žinojo apie šią vietą. Viskas paaiškės toliau pasakojant.

– Kaip vieta gali būti ir čia, ir dar kažkur? – paklausė Flora.

– Magija, – paprastai atsakė Heizelė. – Šioje žemėje visko gali nutikti, mes galime būti kuo tik panorėjusios. – Ji suplojo delnais. – Per ją teka žvaigždžių prikritusi upė.

– Aš noriu ten. – Flora atsitiesusi numetė Berį ant žemės. – Kaip mes ten pateksime?

– Dairykis slaptų durų. Jų prislėpta visur, bet jos matomos tik tiems, kas to verti. – Heizelė patylėjo. – Laimė, mes esame vertos.

Flora nusišypsojo, atsisėdo dar tiesiau.

– Ar galime ten nueiti?

– Taip!

– Kur ji yra?

Heizelė žiūrėjo į giedrą dangų ieškodama atsakymo, laukdama, kad vaizduotė ką nors pakuždėtų. Ji prisiminė Niekados šalį, Stebuklų šalį, Šimtamylių girią... Į tas slapynes nuskrendama arba įkrintama.

– Po akmenimis? – Flora pasilenkusi palietė veją. – O gal aukštai, aukščiau ir už lėktuvus?

– Ne, – neabejodama atsakė Heizelė, nors pati nesuprato, iš kur tai žinojo. Staiga pamatė šalia padžiautų baltų paklodžių švytint vaivorykštės kraštelį. – Ji visada čia, bet mes nematome, kol neįžengiame pro tas duris. Žiūrėk! – Heizelė parodė į kaštoną: jo šakos buvo nuskerusios vaisiais, slypinčiais spygliuotuose žaliuose kiautuose. – Durys mirguliuoja, nes jų pakraščiu pro plyšius skverbiasi šviesa, virpinanti orą.

– Aš bijau, – tarė Flora.

– Nebijok. Taip, kai kurie miškai baisūs. Mūsų šis ne. Jis stebuklingas ir priklauso mums. Ši šalis mums gera. Ji... saugi.

Flora, suraukusi nosytę, ėmė traukyti pliusinę Berio letenėlę.

– Kaip ta vieta vadinasi? – sušnibždėjo Flora, išplėtusi ir taip didžiules akis.

Heizelė įsivaizdavo mišką, upę, pilį tolumoje. Ten nėra nei karų, nei sielvarto. Galima veikti, ką nori, tapti, kuo tik nori.

Flora tįmptelėjo Heizelei už garbanų.

– Heizele, kaip ji vadinasi?

Floros su Heizele ir jų mamos Kamelijos vardai susiję su augalais. Li ir Mersė, antri vardai, žymėjo jų tėvų vaikystės upes. „Nepamirškite, – liepė tėtis dukrelėms, – kad esate iš žemės ir vandens. Abi. Taip pat iš meilės. Mūsų meilės.“ Ir jis taip stipriai priglaudė prie savęs mamą, jog ji paraudusi jį atstūmė.

Jųdviejų naujosios žemės pavadinimas Heizelei atėjo į galvą lengvai lyg maldos žodžiai, pavadinimas, jau esamas, laukęs jų – aprėpiantis paslaptis, žemę ir upes, ir abi seseris.

– Ji vadinasi Kuždesių giria, o upė – Žvaigždėtoji.

Heizelė paėmė sesutei už rankos, jos atsistojo, nuėjo prie kaštono kiemo kampe ir uždėjo abi rankas ant šiurkščių susipynusių žievės rumbų.

– Užsimerk, – tarė Heizelė. Mergaitės vėl atsisėdo ant žolės, Flora kaip šuniukas susirietė Heizelei ant kelių. – Toji karalystė yra iš gėlių, upių ir medžių – kaip ir mes.

– Tai eikim! – paragino Flora.

– Įžengusios pro jos duris galėsime būti kuo tik panorėjusios. Ir patirti nuotyki, bet privalome grįžti, nes jeigu...

– Jeigu kas? – sušnibždėjo Flora. – O jei mes pasiklysim?

– Kuždesių girioje niekas nepasiklysta.

– Ar galima ten pasilikti?

Flora pakėlė galvą į Heizele, jos skruostus pro medžių lapus krintantys saulės spinduliai išrašė nérinių raštais.

Heizelė pagalvojo.

– Iš pradžių ne... gal kada nors, kai išsirinksime, kuo norime būti. Tik tada.

Ji pasislinko arčiau medžio trokšdama, kad atsivertų kokia nors landa, pro kurią jos galėtų dingti. Virš galvų vienišas

graudžiai čiulbėjo juodasis strazdas, tarp žalių lapų pražiojęs savo oranžinį snapą.

Flora pakėlė akis.

– Kas mes būsime? Paukščiai?

– Sužinosime, kai bus laikas. O kol kas turime stengtis išsiaiškinti, kas mums skirta.

– Ar mes abi būsime vienodos? – Flora prisiglaudė, lyg tai būtų garantavę, kad jos pavirs ta pačia būtybe. – Aš galiu būti paukštis, o tu škunkas.

Heizelė nusijuokė.

– Škunkas? Kodėl aš?

Flora dar labiau prisispaudė.

– Neš tu šmirdi.

Heizelė nustūmė sesutę nuo kelių.

– Liaukis!

– Iš tikrųjų ne, – pasakė Flora prisiglausdama. – O kas toliau?

Kartais, kai Heizelė kurdavo Florai pasakas, tolesni įvykiai išnirdavo galvoje lyg jai vienai girdima paslaptis. O kai kada istorija slėpdavosi šešėliuose, nenorėdama išlįsti, pasirodyti.

Heizelė pasakė sesutei tiesą:

– Nežinau. Gal būsime vienodos, o gal ir ne. Bet galiu pasakyti, jog mus visada saugo pelėda.

– Kaip mes atidarysime tas duris?

Saulę uždengė žemas debesis lyg drobinė marška, abi sudrebėjo. Paskui Heizelė tarė:

– Įeisime tris kartus sušnibždėjusios pavadinimą: Kuždesių giria, Kuždesių giria, Kuždesių giria.

Ji patylėjo, kad būtų įspūdingiau.

– Štai ir įėjome, – pasakė Heizelė. – Argi ne gražu, Flora? Miškas toks žalias, upė spindi žvaigždėmis ir ak – priekyje pilis!

– O kaž mes, kaž mes? – nekantravo Flora.

– O mes... mėlynieji strazdai!

Heizelė atmerkė vieną akį ir pažvelgė į sesutę. Krūtinę užliejo šiltas jausmas. Flora gulėjo žolėje ir šypsojo taip kietai užsimerkusi, jog susiraukšlėjo veidelis. Iškėlusi rankas ėmė ploti. Taip, šitai geriausias būdas pabėgti nuo nerimo ir baimės.

Heizelės balsas vedė jas per mišką, kurio šakos buvo tokios storos, kad atrodė galinčios išlaikyti sesutes. Ant upės kranto jos žiūrėjo, kaip srauniame krištoliniame vandenyje plaukia žvaigždynai ir skrieja kometos.

– Šiandien mes sutiksime burunduką rudu kailiuku, – paaiškino Heizelė. – Oi, žiūrėk, Flora, mes skrendame virš miško, virš visų medžių. Ten, kur Temzė susitinka su jūra. Mes viską matome.

Jiedvi ramiai gulėjo virsdamos paukščiais, vaizduotėje regėdamos savo pasaulį. Plasnodama sparnais virš spalvingos pačios susikurtos šalies, Heizelė suprato aptikusi pasaką be galo, kurią galima sekti ir sekti.

Šitaip nutolusias į svajonių šalį sesutes pašaukė mama.

Atsimerkusios Heizelė su Flora išvydo šalimais stovint mamą, saulė apsiautė ją aureole. Ji vilkėjo rausvomis ir geltonomis gėlėmis išmarginta suknele, ilgas gintaro spalvos garbanas ant nugaros plaikstė vėjas.

Ar pasaulyje yra mama, gražesnė už jų? Heizelė labai abejojo.

Bet kažkas ne taip. Raudonas lūpų dažų brūkšnys alebastriename mamos veide nesilaikė tiesiai, virpėjo nuo pastangų išsilaikyti. Akys neramios, vokai išsitemę nuo juodo pieštuko.

Jos rankoje plazdėjo gelsvas popieriaus lapas.